

دانشگاه تهران

دانشکده علوم اداری و مدیریت بازرگانی

تحقیقی پیرامون:

نقش دولت در اداره و ارشاد شرکتهای تعاونی

پایان نامه فوق لیسانس

استاد راهنما جناب آقای دکتر علی محمد اقتداری

هیئت داوران

آقای نورالدین آقای دکتر زارعی آقای دکتر اقتداری

تهیه و تنظیم از: محمد حسین گمالی دانشجوی

فوق لیسانس رشته علوم اداری و مدیریت

علوم اداری و مدیریت بازرگانی

تاریخ - شهریور ماه ۱۳۴۹

۱۲۲

عنوان مگرائی : اناداف
۴۶۲۴۷
تلفن : ۴۶۲۴۸
صندوق پستی : ۲۶۷۳

دانشگاه علوم اداری و مدیریت بازرگانی

رساله آقای محمد حسین کمالی درباره (نظریه دولت در اداره وزارت)
شماره (شماره) در جلسه مورخ ۱۶/۸/۲ هیئت رسیدگی
مجلس گردید با درجه (B) تصویب رسید .

عضو هیئت
مسئول

عضو هیئت
دانشگاهی

استاد راهنما
دکتراننداران

پیشگفتار

امروزه شرکتهای تعاونی نقش مهمی در رشد اقتصادی کشورهای بویژه ممالک در حال توسعه ایفا نموده و به همین جهت توجه دولتها بامر تعاون و ارشاد نهضت تعاونی موجب گردیده است که در اجراء اهدافی آن قوانینی وضع و تسهیلاتی برای فعالیت موسسات تعاونی فراهم نمایند .

در ایران نیز خوشبختانه سعی دولت در سالهای اخیر هدایت و تقویت نهضت تعاونی از طریق تنظیم برنامه - تدوین مقررات و آئین نامه ها و بالاخره انجام راهنماییها و نظارتهای لازم فعالیتهای شرکتهای تعاونی بوده است . فرمان شاهنشاه آریامهر که بموجب آن سال ۱۳۴۶ سال تعاون نامیده شد نشانه بارزی است از توجه خاص معظمالها مرتعاون .

در این رساله نقش دولت در اداره و ارشاد شرکتهای تعاونی با استفاده از آمار و اطلاعات مربوطه از نظر تطبیقی مورد بررسی قرار گرفته و مذاکرات و مشاهداتی که در سفر اخیر به خاور و ریم عمل آمد بویژه گفتگو با مقامات تعاونی سازمان بین المللی کار و اتحادیه بین المللی تعاون (۲) در بانکوک و دهلی نو و همچنین استفاده از آخذ این سازمانها و آگاهی از چگونگی فعالیت موسسات تعاونی آن منطقه موجب شد

1- International Labour Organisation

2- International Co-operative Alliance

که تجربیات کشورهای مزبور که بررسی آنها با توجه به مسائل مشابه در ایران مفید
بنظر میرسد بیش از سایر کشورها مورد بحث قرار گیرد .

ضمناً "یک مورد خاص از شرکتهای تعاونی ایران که شخصاً در بررسی آن -

شرکت داشته ام مورد مطالعه و تجزیه و تحلیل قرار گرفته و برای حل مشکلات آن پیشنهاد
ارائه گردیده است .

امید است که این رساله بتواند سهم بسیار کوچکی در جهت تحقق هدفهای

تعاونی داشته و مورد استفاده علاقمندان به این نهضت قرار گیرد .

محمد حسین کمالی

تهران - شهریور ۱۳۴۹

فهرست مندرجات:

صفحه:

عنوان:

	عنوان:	صفحه:
	فصل اول - کلیات	
۱	مقدمه	
۳	علت انتخاب و اهمیت موضوع	
۸	روش های تحقیق	
۱۱	فصل بندی رساله	
	فصل دوم - تعاریف و اصول کلی شرکتهای تعاونی	
۱۵	تعاریف تطبیقی شرکتهای تعاونی	
۲۱	اصول شرکتهای تعاونی	
۲۴	فصل سوم - شرکتهای تعاونی و رشد اقتصادی	
۳۶	فصل چهارم - روابط دولت و موسسات تعاونی اعتبار	
۴۰	اعتبار کشاورزی و اداره امور مالی تعاونی فیلیپین	
۴۴	اعتبار تعاونی و اقدامات دولت هندوستان	
۴۸	بانکهای تعاونی در هلند	
۵۰	ممالک اسکاندیناوی	

فهرست مندرجات :

<u>صفحه :</u>	<u>عنوان :</u>
۵۳	اتحادیه های اعتبار تعاونی در ایالات متحده
۵۴	بانک تعاون کشاورزی ایران
۵۸	فصل پنجم - نقش دولت در توسعه شرکتهای تعاونی مسکن
	فصل ششم - اصلاحات ارضی و رابطه آن با شرکتهای تعاونی
۶۶	و شرکتهای سهامی زراعی
۷۱	اجرای برنامه اصلاحات ارضی
۷۳	تشکیل شرکتهای سهامی زراعی
۷۶	فصل هفتم - آموزش تعاونی و نقش دولت
۸۳	فصل هشتم - دولت و ستاد مرکزی تعاون
۹۱	فصل نهم - بررسی یک مورد خاص
۱۰۳	فصل دهم - نتیجه گیری و پیشنهادات
۱۱۱	فهرست منابع فارسی
۱۱۲	منابع خارجی

در کنفرانس بین‌المللی گارگه در ژوئن ۱۹۶۵ تشکیل گردید ، نظر
بیش از ۷۰ کشور حاکی از تأیید نقش با ارزش شرکت‌های تعاونی در توسعه
اقتصادی و اجتماعی ممالک در حال رشد و ازوم حمایت دولت‌ها از آنها
اعلام گردید . متعاقب آن در ژانویه ۱۹۶۶ کنفرانس دیگری زیر عنوان نقش دولت
در توسعه تعاونی از طرف اتحادیه بین‌المللی تعاون و با همکاری وزارت توسعه
ملی تایلند در بانگکوک برگزار شد که علاوه بر نمایندگان ۱۷ کشور ناظرینی
نیز از سازمان بین‌المللی کار، سازمان خواروبارو کشاورزی جهانی ، کیسیون
اقتصادی برای آسیا و خاور دور (اگافه) و کنفدراسیون بین‌المللی اتحادیه‌های
بازرگانی آزاد شرکت داشتند . در این کنفرانس مسائل شرکت‌های تعاونی
در منطقه آسیا و خاور دور و نقش مهم دولت در مقابله با این مشکلات مورد بحث
و تبادل نظر قرار گرفت .

هم اکنون نقش موثر شرکت‌های تعاونی در بسیاری ممالک بخصوص ایران
موجب شده است که ایجاد و گسترش شرکت‌های تعاونی بعنوان یک هدف مهم
دولت بشمار آید .

شاهنشاه آریا مهر در کتاب انقلاب سفید در زمینه نقش شرکت‌های
تعاونی در اجرای برنامه‌های مترقی اصلاحات ارضی و هدف‌های عالی آن میفرماید :

آنچه در اجرای کلیه این برنامه ها ضرورت کاملی دارد ، توسعه شرکت های تعاونی روستایی است ، زیرا بدون وجود این تعاونی ها امکان کار واقعا مثبتی برای کشاورزانی که صاحب آب و ملك شده اند نخواهد بود .

بنابراین در اینگونه شخص اول مملکت و دولت توجه خاصی بجه پیشرفت تعاون دارند و نیز اکثر ممالک جهان اهمیت نقش دولت را در توسعه شرکت های تعاونی مورد تأیید قرار داده اند ، شکی نیست . حال باید دید چه مسائلی و مشکلاتی در راه نهضت تعاونی وجود دارد و دولت برای مقابله با آنها چه اقداماتی میتواند انجام دهد .

فصل اول

کلیات
مممممممممم

علت انتخاب و اهمیت موضوع :

برداشت دولتها نسبت به تعاونیها ارهمن پایان جنگ جهانی اول ، چشم میخورد ، اما تا پس از جنگ دوم جهانی ، یعنی زمانی که نهضت تعاون وارد دومین قرن حیاتش شد ، این تغییر عملا " تحقق نیافته بود . در این موقع دولتهای اکثر ممالک ، خاصه مناطق در حال توسعه ، سیاست مثبتی در مورد رشد و گسترش تعاونیها در پیش گرفتند . امروزه از بسیاری جهات ، پیشرفت تعاون چه در زمینه ملی و چه بین المللی ، هدف دولتها قرار گرفته است .

بمنظور اشاعه اقتصاد تعاونی ، اقدامات قانون گذاری بعمل آمده ، مؤسسات مالی ایجاد گردیده ، کمکهای فنی ترتیب داده شد و فعالیتهای اداری صورت گرفته است . تعدادی از ممالک ، از جمله ایتالیا - اهمیتی را که برای اقتصاد تعاونی قائلند ، در قانون اساسی خود تاکید کرده اند . در کشور هند ، بنای یک نظام اقتصاد تعاونی ، رسماً بعنوان هدفی که باید دنبال شود اعلام گردیده است .

(۱)
است .

(۱) - داوید ویچ ، بسوی دنیای تعاون (ترجمه) ، تهران : سازمان مرکزی

تعاون کشور ، نشریه شماره ۱۳ ، ۱۳۴۷ - صفحه ۲۲ .

در ژاپن قانون شرکتهای تعاونی کشاورزی در سال ۱۹۴۷ وضع و شرکتهای تعاونی کشاورزی بطرز نوینی با اصول دموکراتیک بنا گردیدند بطوریکه سال مذکور را میتوان آغاز نظارت دولت بر نهضت تعاونی دانست . پس از سه سال از تجدید حیات آن در سال ۱۹۴۷ نهضت دچار مشکلاتی گردید . در چفین شرایطی سیاست دولت دایره به عدم دخالت در مدیریت شرکتهای تعاونی رها شد و دولت شروع به نظارت بر اداره امور مالی و دادن کمکهای مالی طبق قانونی که برای همین منظور وضع شده بود نمود . حتی در سالهای بعد از جنگ جهانی دوم تقویت و راهنمایی دولت عامل مهمی در توسعه نهضت تعاونی بشمار میرفت . (۲)

د بطور کلی با وجود یک موفقیت بیک شرکت تعاونی تا حدود زیادی بستگی به فعالیتتوایمان و حسن همکاری و بالاخره آگاهی اعضای آن به اصول و هدفهای تعاون دارد . مضمنا پیشرفت تعاون تا اندازه قابل توجهی منوط به کمک دولت و خط مشی آن نسبت به تعاون است و دولت میتواند از طریق وضع قوانین ویژه رشد تعاونی را تقویت و یا فعالیتهای آنها را محدود سازد . .

• متفکران اولیه تعاون بنحوشدیدی علاقمند بروابط دولت و تعاون بودند . بعضی از آنان از پیوند نزدیک و دوستانه با دولت طرفداری میکردند . سایرین ، بعکس میخواستند تعاونیها از دولت و نفوذ آن بر حذر باشند . بین هواداران و

ومخالفین کمک دولت به تعاونی ها اغلب مباحثات بسیاری برسر این موضوع
روی میداد .

رابرت آون^(۳) که افکار تعاونی اش در نهضت تعاون انگلیس و جهان تاثیر

بسیزائی داشت طرفدار حمایت دولت از تعاونیها بود .

لوئی بلان فرانسوی^(۴) نیز از طرفداران کمک دولت بشمار میرفت . نامبرده

به ایجاد يك سلسله تعاونیهای تولید کارگران همت گماشت و فرانسه از آن پیس
همواره گهواره تعاونیهای تولید کارگران باقیمانده است . .

در آلمان اختلاف شدیدی بین طرفداران دخالت و یا کمک دولت به

شرکتهای تعاونی و مخالفین آن وجود داشت . از جمله طرفداران جدی کمک

دولت به تعاونیهای تولید کارگران و کارخانههای تعاونی فرد نیاندلا سال (۵) بود .

وی مایل بود جامعه نوین خود را بر اساس تعاون بنیاد گزارد و حتی توفیق یافت

که کمک بیسمارک مدد اعظم وقت آلمان را به يك طرح تعاونی تولید کارگران جلب

نماید .

فرد ریک رایف آیزن^(۶) که میان هر دو بود در امر تعاونی به خود یاری بطور مطلق

اعتقاد نداشته . بنابر او خود یاری را میتوان با کمک دولتی توأم ساخت مشروط بر اینکه

3- Robert Owen.

5- F. Lassalle

4- Louis Blanc

6- Raifferisen

به استقلال تعاونی لطمه ای وارد نیاید .

• روابط دولت و نهضت تعاونی بویژه در کشورهای در حال توسعه دارای

اهمیت فوق العاده است و این دولت‌ها در اجرای سیاست خود برای توسعه نهضت

از طریق قانون‌گذاری - آموزشی و کمک‌های مالی تسهیلاتی فراهم نمود هاند ، بطوریکه^(۷)

حتی در برخی کشورها سیاست تعاونی خود را در قوانین اساسی مشخص نمود هاند .

یکی از نمایندگان شرکت‌های تعاونی آند ونزی که با وی در هند وستان مذاکره می‌کردم

اظهارداشت که در آن کشور امور تعاونی بسبب اهمیت آن به عهده یک وزارتخانه

واگذار شده و علاوه بر وجود دانشکده‌های تعاونی ، دبیرستان‌های تعاونی نیز برای

تربیت کادر پرسنلی شرکت‌های تعاونی در سرتاسر آند ونزی دایر گردیده است .

در هند وستان نیاز به توسعه بکاربرد اصول تعاونی در امر کشاورزی توجه

دولت را بخود معطوف داشت و دولت مسئولیت سازمان تعاونی زراعی را بعهده گرفت .

احساس دولت این بود که فکر تعاونی برای کشاورزان هندی تازه‌گی دارد و ممکن است

پذیرش آنها کار ساده‌ای نباشد لذا تصمیم دولت این شد که توجه خاصی بسازمان

تعاونی کشاورزان مبذول دارد و علاوه میبایستی دولت از طریق روش‌های ارشادی

مختلفی با دادن امتیازات به شرکت‌های تعاونی جدید التاسیس کمک نماید .

کمیته برنامه ریزی تعاونی^(۸) حتی پیشنهاد کرد در صورت زیانهای مالی و یا وجود مخارج خارج از اندازه، دولت باید مسئولیت مقابله با اینگونه پیش آمده‌ها را بعهده گیرد. همچنین پیش‌بینی شد که چنین شرکتهای تعاونی نیازمند بکمک کارشناسانی در امر مدیریت و برنامه ریزی و همچنین تحصیل سرمایه جهت خرید ماشین آلات و اجراء پروژه‌ها برای تحقق هدفهای مورد نظر میباشند. در چنین شرائطی کمیته به حکومتهای ایالتی توصیه کرد که در انجام مخارج اداری به تعاونیها کمک نموده و اوامها و اعتباراتی با بهره‌نازل در اختیار آنها قرار دهد.

در نتیجه گوشه‌های دولت در تشکیل شرکتهای تعاونی زراعی، بسیاری شرکتهای تعاونی از این نوع در ایالات مختلف هند ایجاد شده است. (۹)

بدون شك، شرکتهای تعاونی نه تنها بعنوان يك عامل رشد اقتصادی بشمار میروند بلکه در حکم ابزاری برای اجرای اصلاحات اجتماعی محسوب میگردند. شرکتهای تعاونی نقش مهمی در بثمر رساندن برنامه های اصلاحات ارضی ایفا نموده و چنانچه با کمک دولت در راه صحیح هدایت شوند از موثرترین عوامل افزایش درآمد در مناطق روستائی - تهیه بازار و فروش برای محصولات و حذف واسطه ها - و بالاخره آشنائی کشاورزان به همکاری دسته جمعی و اشاعه روش های نوین کشاورزی بشمار میروند.

8- The Cooperative Planning Committee

9- S.K. Goyal, Cooperative Farming in India (Bombay: Asia Publishing House, 1966), PP. 88-89

روش های تحقیق

روشهای تحقیق — روشی که در بررسی موضوع این رساله مورد استفاد قرار

گرفته است شامل دو قسمت بشرح زیر است :

اول — چگونگی تحقیق ونحوه جمع آوری معالبا در بررسی تطبیقی نقش

دولت در توسعه شرکتهای تعاونی :

الف — در ایران

۱ — استفادهاز مآخذ انحصاری سازمان مرکزی تعاون کشور

در زمینه قماریف قانونی شرکتهای تعاونی در کشورهای

مختلف

۲ — مراجعه به کتب ونشریات موجود در کتابخانه های وزارت اقتصاد

— موسسه آموزش وتحقیقات تعاونی دانشگاه تهران — دانشکده

علوم اداری ومدیریت بازرگانی .

۳ — استفادهاز نشریات سازمانهای که بنحوی با امور تعاون ارتباط

داشته اند .

۴ — شرکت در سمینارهای هفتگی موسسه آموزش وتحقیقات تعاونی

ب — در خارج از کشور

۱ — مذاکره با مشاورین تعاونی سازمان بین المللی کار در بانکوک

و استفاده از ساخن موجود در کتابخانه آنها .

۲ - گفتگو با مسئولین اتحادیه بین المللی تعاون در اداره مرکزی

سازمان مزبور واقع در هلی نو و خرید برخی از انتشارات

اتحادیه مزبور و مراجعه با آنها

۳ - شرکت در کنفرانس مدیران شرکتهای تعاونی در جمشید پور

(هندوستان) و مصاحبه با برخی نمایندگان شرکتکننده

جهت آگاهی از چگونگی برنامه های تعاونی منطقه .

۴ - بازدید از شرکت تعاونی " کافه تریا " جمشید پور و مذاکره با

مسئولین آن .

۵ - گفتگو با نمایندگان سمینار بین المنطقه ای در زمینه فروش های

ارشادی برای توسعه صنایع " دروین " و طرح نقش شرکتهای

تعاونی .

۶ - تصویب قطعنامه ای در شورای صنعتی سازمان ملل متحد (۱۰)

با همکاری برخی نمایندگان در زمینه آغاز فعالیت یونیدو و (۱۱)

برای کمک به برنامه های توسعه شرکتهای تعاونی در ممالک

(۱۲)
در حال رشد

10- United Nation Industrial Development Board

11- United Nations Industrial Development Organisation (UNIDO)

۱۲ - قطعنامه مزبور در جلسات دسامبر ۱۹۶۱ مجمع عمومی سازمان ملل نیز تصویب رسید

دوم - روش تحقیق در بررسی مورد خاص عبارت از مشاهدات عینی ، انجام مصاحبه استفاده از پرسشنامه و مدارك و پرونده های موجود بوده است که موارد زیر مراحل عمده آن است :

- ۱- برای آگاهی از میزان آشنائی اعضا به مسأله تعاون و انگیزه عضویت آنها در شرکت تعاونی ، عکس العمل آنان نسبت به فعالیتهای شرکت و نیز استفاده از پیشنهادات ایشان پرسشنامه ای مورد استفاده قرار گرفت .
- ۲- بمنظور اطلاع از وضعیت کلی شرکت ، بازدید از دفتر کار و کارخانه طبقه بندی و تفکیک محصول بعمل آمد .
- ۳- در بازدید فوق ضمن مصاحبه با مدیرعامل ، یکی از اعضا هیئت مدیره و برخی از کارکنان کارخانه و تعدادی از باغداران اطلاعاتی گسب گردید .
- ۴- برخی از روستاها بمنظور تماس با باغداران و اطلاع از نظریات آنها از نزدیک مشاهده شدند . ابتدا برای جلب اطمینان آنها ، هدف بررسی برایشان تشریح میشد و سپس با آنها مصاحبه بعمل می آمد . برای سهولت اینگونه مصاحبه ها اغلب در قهوه خانه ، مسجد و یا بقالی ها و یا منزل کدخدا انجام میگرفت .
- ۵- مدارك دیگری نیز مانند قراردادها ، صورتجلسه ها و برخی پرونده ها مطالعه گردید .

فصل بند ی رساله — مطالب این رساله بمنظور ارتباط منطقی آنها درده

فصل شرح زیر تنظیم یافته است :

فصل اول — کلیات :

در قسمت اول این فصل اهمیت روابط دولت و نهضت تعاونی با توجه به تجارب برخی کشورها منجمله ممالک در حال رشد تشریح گردیده و نیز به نظریات موافق و مخالف طرفداران حمایت از تعاونیها بطور اختصار اشاره گردیده است. روشهای انجام تحقیق و نحوه جمع آوری مطالب نیز به تفصیل در دو قسمت توضیح داده شده است.

فصل دوم — تعاریف و اصول کلی شرکتهای تعاونی :

ابتدا مفاهیم تعاون در مجموعه ای تعریف شده و سپس به تعریف

شرکتهای تعاونی از نظر تطبیقی مبادرت گردیده است. در این مورد سعی

شده است به برخی تعاریف قانونی کشورها نیز اشاره گردد.

در مورد ذکر اصول شرکتهای تعاونی هدف این بود که خیلی باختصار

بدانها اشاره شود و از توضیح مطالبی که در بسیاری کتب کرارا آمده احتراز گردد.

فصل سوم — شرکتهای تعاونی و رشد اقتصادی :

مطالب این فصل بیشتر بر اساس مباحث کنفرانسهای بین المللی کار و

نظریات کارشناسان تعاونی کشورها در زمینه فوق جمع آوری شده و اهمیت را

که دولت‌ها از نظر رشد اقتصادی برای توسعه شرکتهای تعاونی قائلند به
تفصیل تشریح نموده است.

فصل چهارم — رولبط دولت و مؤسسات تعاونی اعتبار:

برای روشن شدن مطلب به تعریف شرکت تعاونی اعتبار پرداخته

وسپس چگونگی فعالیت اعتبارات تعاونی در ممالک طبقه بندی گردیده است.

بمنظور بحث پیرامون اقدامات دولتها ابتدا سازمانهای اعتبار تعاونی فیلیپین

فعالیتبانگهای تعاونی در هندوستان و نیز اقدامات دولت مزبور را مبر

قانونگزاری و نظارت بر مؤسسات اعتباری و همچنین اقدام دولت تایلند در این

زمینه تشریح و سپس برای مقایسه آنها با اقدامات ممالک توسعه یافته به نقش

سازمانهای اعتباری در ممالک اسکاندیناوی، هلند و اتحادیه های اعتباری در

ممالک متحده امریکا مبادرت گردید و سرانجام نقش بانک تعاون کشاورزی ایران

و وظیفه ای که قانون برای سازمان مزبور معین نموده است مورد بحث قرار گرفته

است.

فصل پنجم — نقش دولت در توسعه شرکتهای تعاونی مسکن:

برای بررسی مشکل مسکن در این فصل، مقایسه ای بین اقدامات

دولتهای دو کشور توسعه یافته و در حال رشد در امر مسکن (سوئد و هندوستان

بمعل آمده است.

فصل ششم - اصلاحات ارضی، شرکتهای تعاونی و شرکتهای سهامی زراعی:

برای روشن شدن مطالب ابتداءً بذکر تاریخچه مختصری از جریان تقسیم

املاك خالصه در زمان اعلیحضرت رضاشاه کبیر و سپس تقسیم املاك سلطنتی و

بالاخره جریاناتی که منجر به تصویب و اجراء قانون اصلاحات ارضی گردید مبادرت

گردید. در قسمت دوم این فصل چگونگی اجراء قانون اصلاحات ارضی و نقش آن

در ایجاد و توسعه شرکتهای تعاونی و بالاخره تشکیل شرکتهای سهامی زراعی

به منزله ابزاری برای رفع مشکلات ناشی از اجرای اصلاحات ارضی از نظر میگذرد.

فصل هفتم - آموزش و نقش دولت:

کوشش بعمل آمده است تا برنامه های آموزشی تعاونی برخی کشورها

منجمده ایران از نظر تطبیقی مورد مطالعه قرار گرفته و سپس اثرات ناشی

از اجراء این برنامه ها مطرح گردد.

فصل هشتم - دولت و ستاد مرکزی تعاون:

ایجاد هماهنگی در فعالیتهای شرکتهای تعاونی و نظارت بر آنها

یکی از وظایف مهم دولت بویژه در ممالکی نظیر کشور خود ما است. در این

فصل پس از اشاره به وظایف سازمان مرکزی تعاون و شورای عالی تعاون کشور

بعنوان يك ستاد مرکزی، فعالیتهای مشابه در ممالک هند وستان، کانادا و تایلند

مورد بحث و مقایسه قرار گرفته است.

فصل نهم - بررسی يك مورد خاص (شرکت تعاونی مرکبات شهسوار) :

در این مطالعه که اوائل سال ۱۳۴۷ انجام گرفته است پس از تشریح وضعیت عمومی منطقه و اهمیت آن از نظر محصول مرکبات تا حدود امکان عوامل پیدایش، توسعه و بالاخره شکست شرکت مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. گرچه ممکن است مطالب آنطور که باید و از نظر علمی بعنوان مطالعه يك مورد خاص تنظیم نشده باشد معینا شاید مطالعه آن برای دانشجویان رشته مدیریت بویژه آنان که در رشته مدیریت تعاونی به تحصیل اشتغال دارند مفید واقع شود. و نیز چون مشکل مورد مطالعه مبتنی بر واقعیت است و موارد مشابه دیگری نیز پدید آمده است لذا مطالعه آن برای علاقمندان به مسائل تعاونی توصیه میگردد.

فصل دهم - نتیجه گیری و پیشنهادات:

در این فصل مسائل شرکتهای تعاونی بطور اختصار تشریح و پیشنهادات^ت و راه حلهایی برای مقابله با آنها بدولت پیشنهاد گردیده است. بدیهی است در این پیشنهادات تجربیات ممالکی که دارای گرفتاریهای نظیر ایران بوده اند مورد استفاده قرار گرفته است.